

רבד הזהב

מתורת רבינו ראש הישיבה הגאון רבי ברוך דב דיסקין שליט"א

מתוך שיעורו השבועי בישיבת ארחות תורה • פורים תשפ"ג

הערות וביאורים במגילת אסתר

ושמעתי ממרן הגר"י אדלשטיין זצ"ל שמבארים דהנה כתוב שהפסוק (איוב ח'. ז') "והיה ראשיתך מצער ואחריתך ישגא מאד" אזיל על מרדכי, וביאר דהג' אותיות הראשונות ב"מרדכי" דהיינו מ' ר' ד' בגימטריה הם חצי מהג' אותיות הראשונות מ"פתחיה" [מ' הוא חצי מפ', ור' חצי מת', וד' חצי מח']. וע"ז כתוב "והיה ראשיתך מצער". אבל הבי' האותיות האחרונות ד"מרדכי" דהיינו כ' וי' הוא כפול מהבי' האותיות האחרונות ד"פתחיה", [דכ' הוא כפול מ', וי' כפול מה'], וע"ז כתוב "ואחריתך ישגא מאד".

ובמות אביה ואמה לקחה מרדכי לו לבת (ב'. ז')

במגילה (דף יג.) דרשינן אל תיקרי לבת אלא לבית, והיינו שנשאה, ועוד איתא שם (דף טו.) דאמרה אסתר כאשר אבדתי אבדתי, כאשר אבדתי מבית אבא כך אבדתי ממך, ופירש רש"י דאשת ישראל שנבעלה באונס מותרת לבעלה, וברצון אסורה, והכא חשוב רצון.

והקשו תוסי' (שם) מדוע מרדכי לא גירשה, ותיירץ דבשביל לגרשה בעינן עדים, ואוושא מילתא, ואיכא למיחש שיוודע למלכות. והקשה הרשב"א על תירוצ' התוסי' דמ"מ מצי לגרשה בכתב ידו דמהני עכ"פ מדאורייתא, ותו לא הוי יהרג ואל יעבור ושריא לבעלה.

ונראה דתוסי' אזל לשיטתייהו דבגיטין (דף ד. ד"ה דקיום) הביאו דעת ר"ת דלר"מ דבעי עדי חתימה מ"מ מודה דבעינן נמי עדי מסירה, ולהכי הכא לא מהני בלא עדים, אבל הרשב"א (שם) חולק על דברי התוסי', [ועיין בזכרון שמואל במכתבים סי' י"ג].

ובהגיע תור אסתר בת אביחיל דוד מרדכי אשר לקח לו

לבת לא בקשה דבר (ב'. ט"ו)

בגמ' במגילה (דף יג.) יליף מלקחה מרדכי לו לבת שהיתה אשתו של מרדכי, ודרשינן לקחה לו לבית, וכאן חזר קרא ע"ז, וצ"ב אמאי נזכר גם כאן שהיתה אשתו.

ואפשר לומר ע"ד הדרוש, דהנה בסנהדרין (דף עד:) מבואר דההיתר של אסתר להבעל לאחשורוש היה משום דהיא קרקע עולם, ושיטת הריב"ם (בתוסי' שם) דבקום ועשה אסור משום גילוי עריות, ולפי זה בקום ועשה אין לה היתר, [אמנם נראה דמחמת האיסור דאיכא כשהוא בפרהסיא הכא ליכא, כיון שאין ידוע שהיא עושה מעשה בקום ועשה, ולכך אין כאן חילול ה' ושרי, אבל מחמת האיסור דגילוי עריות בזה אסור אף בצניעא], והיינו דכתיב "אשר לקח לו לבת", והיינו דהיתה אשתו של מרדכי ויש כאן משום גילוי עריות, לכן "לא בקשה דבר" דכל ההיתר הוא בשב ואל תעשה, ואם היתה מבקשת דבר היה בזה קום ועשה, ודו"ק.

אחר הדברים האלה גידל המלך אחשורוש את המן (ג')

ה' עיין ברש"י מה שפירש, ועוד יש לפרש דעד עכשיו לא אבה אחשורוש לגדל את המן כיון שהוא יעץ להריגתו ושתי, וכיון שלא מצא טובה ממנו לא גידלו, אבל אחר הדברים האלה, היינו לאחר שנמצאה אסתר ונתברר שהיא טובה מושת, גידלו אחשורוש.

כשבת המלך (א'. ב')

איתא במדרש שאחשורוש לא היה יכול לישב על כסא שלמה, ועשה דוגמתו כסא במשך ג' שנים, ורק בשושן היו יכולים לעשותו האומנים, ומפני זה מלך אחשורוש בשושן, והקב"ה סיבב זאת משום שמרדכי היה בשושן, [וזה הטעם דמ"ד שצריך לקרותה כולה, דמכאן כבר התחיל הנס - בשם הגר"א].

גם ושתי וגו' ותמאן המלכה ושתי (א'. ט' י"ב)

בגמ' במגילה (דף יב.): איתא במתניתא תנא בא גבריאל ועשה לה זנב, בהקדמה לספר שלמי תודה הביא בשם החפץ חיים ע"פ המבואר בגמ' סנהדרין (דף צו.) דנבוכדנצר הלך ד' פסיעות כדי להחזיר את האגרת שכתוב בה שלם לאלקא מלכא לבסוף ולא בתחילה, ובמדרש איתא ג' פסיעות, ובאר הח"ח דלא פליגי, דאיתא בגמ' דאלמלא בא גבריאל והעמידו לנבוכדנצר לא היה תקנה לשונאיהם של ישראל, ולפי זה י"ל דפסע מקצת פסיעה רביעית ולכך זכה לג' דורות, נבוכדנצר, אויל מרודך, ובלשצר, וושתי היתה דור רביעי ונקטעה מלכותה, וזהו הזנב ששם לה גבריאל, היינו קץ למלכותה, וזהו הכונה אלמלא בא גבריאל היינו שאם לא היה מעמידו לנבוכדנצר, לא היתה נקטעת מלכות ושתי ולא היתה תקנה לשונאיהם של ישראל עכ"ד.

ולולי דבריו י"ל דפליגי ש"ס והמדרש בפלוגתא דהאבן עזרא (דניאל ב'. ל"ט) ורש"י (שם ה'. א') אם אויל מרודך היה אבי בלשצר, והו"ל ד' דורות, או שהיו אחין והו"ל ג' דורות, אמנם במדרש (פרשתא ג' סי' א') מבואר דכנגד ג' פסיעות מחשבין את נבוכדנצר אויל מרודך ובלשצר, ועל כרחך כמו שכתב החפץ חיים דג' דורות הם חוץ מושת'.

ידעי העיתים (א'. י"ג)

צ"ב מה ענין יודעי העיתים לכאן, ואפשר לבאר מפני שבלשצר טעה, על כן פנה לחכמים יודעי העיתים כדי לידע שאינו טועה, ומאחי הג"ר אליהו שמעתי לבאר, ע"פ מאי דכתיב כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים, ואיתא בחז"ל (שבת דף עה.) איזוהי חכמה ובינה שהיא לעיני העמים, הוי אומר זה חשוב תקופות ומזלות, ונמצא דע"י יודעי העיתים ידע שהם חכמים.

ממוכן (א'. י"ד)

זה המן, מכאן שהדיוט קופץ בראש (מגילה דף יב:), וביאר במדרש שמעוני דבאמת היה אפשר לומר והקרוב אליו היינו דמונה מהרחוק ביותר עד הקרוב, ואז נמצא דממוכן זה הוא ראשון, אך כיון דממוכן זה המן, ובהמן כתיב אחר הדברים האלה גידל, דהיינו שקודם לכן לא היה הכי קרוב, ועל כרחך דמונה והקרוב אליו מהקרוב ביותר וממוכן הוא אחרון, ומכאן ראייה שהדיוט קופץ בראש.

איש יהודי היה בשושן הבירה ושמו מרדכי וגו' (ב'. ה')

הנה מרדכי נקרא בתחילה פתחיה, ורק אח"כ נקרא מרדכי, [וכדאיתא במגילה (דף י:)] דנקרא כן על שם שהיה ראש לכל הבשמים, דכתיב (שמות ל'. כ"ב) "וואתה קח לך בשמים ראש מר דרור", ומתרגמינן "מרי דכי".

וא"כ נמצא דמה שבאה אסתר לבית אחשורוש וגרם להצלת בני ישראל הוא היה הגורם לגזירה, דבלא זה לא היה אחשורוש מגדל את המן, ובוזה יש לפרש מה שאמר מרדכי לאסתר רווח והצלה יעמוד ליהודים ממקום אחר ואת ובית אביך תאבדו, ולכאוי אינו מובן דאם ינצלו בני ישראל מ"ט תאבד היא ולא תנצל עם כולם, ולהנ"ל י"ל דאם בני ישראל ינצלו ממקום אחר, דהיינו ע"י תשובה, נמצא שאסתר היא זאת שגרמה לכליה על ישראל, ולכך תאבד היא ובית אביה.

ותקרא אסתר להתך ותצוהו על מרדכי לדעת מה זה ועל מה זה (ד'. ה')

איתא במגילה (דף טו.) ותקרא אסתר להתך ותצוהו על מרדכי לדעת מה זה ועל מה זה (ד'. ה') דמרדכי אמר שמא בני ישראל עברו על התורה, דכתיב בה "מזה ומזה הם כתובים", וביאר המהר"ל (בסי' אור חדש על מגילת אסתר) דהנה הפסוק ד"מזה ומזה הם כתובים" קאי על הלוחות שהיו כתובים משני עבריהם, ומבואר שצריך ללמוד תורה בכל המצבים ואף שהתורה כתובה הפוך, ולזה נתכוון מרדכי בלשון מה זה ועל מה זה, היינו שלא היו בדרגה של מזה ומזה הם כתובים.

ויעבור מרדכי ויעשה ככל אשר צוהו עליו אסתר (ד'. י"ז)
איתא במגילה (דף טו.) ויעבור מרדכי, אמר רב שהעביר יו"ט ראשון של פסח בתענית, והקשה ביערות דבש (ח"ב דרוש ט') דלמה נקט עבירה זו דהתענה ביו"ט, הא קעבר אדאורייתא דביטל מצות עשה דאכילת מצה, ובערוך לנר ביבמות (דף קכא:) תירץ דאכלו פחות מככותבת דלא הוי ביטול התענית, כדמצינו לענין יוה"כ דאכתי חשיב עינוי, ומ"מ אכלו כזית כשיעור אכילת מצה, והוסיף (שם בשו"ת בסוה"ס סי' ט"ו) דאע"ג דאסתר אמרה להם אל תאכלו ואכילה היינו כזית, לא קשיא דהא לשון תורה לחוד ולשון נ"ך לחוד, [תוס' קידושין (דף לז.)].

וכשאמר הגר"ח"ע זצוק"ל תירוץ זה קמיה מרן החזו"א, הקשה לו מהגמ' ביבמות (שם) דקאמר דמאן דנפל לבור הגדול ועלה לאחר ג' ימים לא חשיבי מעשה ניסים מאי דלא אכל ג' ימים, דהא מצינו באסתר (ד'. ט"ו) דאמרה להם וצומו עלי ואל תאכלו ואל תשתו שלשת ימים, הרי מוכח דלא אכלו כלל אף לא פחות מככותבת, וצ"ע.

כי נמכרנו אני ועמי להשמיד להרוג ולאבד ואילו לעבדים ולשפחות נמכרנו החרשתי וגו' (ז'. ד')

אפשר לבאר מקרא זה, דהנה באמר קני את וחמור [כלומר שהקנה לאדם ולחמור יחד דהחמור אינו בר זכיה], פסק הרמב"ם (פכ"ב ממכירה הי"ב) דקנה האדם מחצה, ומאידך לגבי קידושין לא מהני בקני את וחמור, והיינו באופן שקידש נשים רבות כאחת ואמר כולכם מקודשות לי, והיו ביניהן שתי אחיות דלא שייך לקדשן, פסק הרמב"ם (פ"ג מאישות) דכל הנשים אינן מקודשות כלל, וקשה מאי שנא קידושין ממכר. וביאר באבי עזרי (פ"ט מאישות הי"ב) דחלוק מכר מקידושין, דבמכר סגי במעשה קנין שעל ידו נקנה הדבר, משא"כ בקדושין אי"ז רק מעשה קדושין, אלא נאמרו דינים מיוחדים גם בעשיית הקידושין, כגון דבעינן נתן הוא ואמר הוא, ואיכא נמי דין יד לקידושין, וכיון שיש דינים מיוחדים לכן אם כלל בקידושין גם נשים דלא שייך בהם תפיסת קדושין, אין הקדושין חלין כלל, משום שדיני עשיית הקידושין הם חלק ממעשה הקדושין, משא"כ במכר דסגי במעשה קנין גרידא, להכי מהני בקני את וחמור, כיון דאין דינים מיוחדים בעשיה. ולפי זה יש לפרש דזהו מה שאמרה אסתר לאחשורוש, "כי נמכרנו אני ועמיי", והרי אותי ודאי אינך רוצה למכור, וא"כ

לא תמכור אלא את עמי ולא אותי, ומהני כמו קני את וחמור במכר, ולכך "אילו לעבדים ולשפחות נמכרנו החרשתי", כי אז באמת היה חל המכר על עמי ואין בידי מה לעשות, אבל כיון שנמכרנו "להשמיד להרוג ולאבד" שזה דין גזירת המלכות שיש בו דינים מיוחדים של עשיה, בזה לא מהני קני את וחמור וכמו בקידושין, וא"כ לא חלה הגזירה גם על עמי כשם שלא חלה עלי.

ועיין במרכה"מ שביאר דעת הרמב"ם בדרך אחר, דהחילוק בין קידושין למכר הוא חילוק בין ממונות לאיסורין, ולפי דבריו ג"כ יש לפרש על דרך זה, דאילו לעבדים ולשפחות נמכרנו דהו"ל ממונות וקנה מחצה כלומר את עמי החרשתי, דאין בידי מה לעשות, אבל כיון שנמכרנו להשמיד להרוג ולאבד אי"כ הו"ל דיני נפשות, ולא קנה כלל.

ויאמר המלך הגם לכבוש את המלכה עמי בבית הדבר יצא מלפני המלך ופני המן חפו (ז'. ח')

יש לבאר דהנה אחשורוש אמר להמן הגם לכבוש את המלכה עמי בבית, וצ"ב מפני מה הוסיף בבית, ונראה דהנה הוא יעץ לאחשורוש לגזור שכל איש ישורר בביתו, ולכך הוסיף אחשורוש בבית, דעיי"ז אין אני שורר בביתי, ולכך חפו פניו כיון שהוא יעץ לזה.

לקיים עליהם להיות עושים את יום ארבעה עשר לחודש אדר ואת יום חמשה עשר בו בכל שנה ושנה (ט'. כ"א)

צריך ביאור אמאי חילקו את ימי הפורים שביום י"ד הוא לפרזים, וביום ט"ו הוא למוקפין, והרי כיון שהיה ב' ימים שהרגו בשונאיהם, א"כ אמאי אין עושין בכל המקומות גם ביי"ד וגם בט"ו.

ונראה לבאר, דהנה אמרו חז"ל דאחשורוש הפכפך היה וכמבואר בכמה מקומות, וכדכתיב במגילה (ה'. י"ד) "יעשו עץ גבוה חמישים אמה ובבוקר אמור למלך ויתלו וגו'", ולכאורה מה היתה חכמתם הגדולה בעצה זו, שלכאוי הוא דבר פשוט, אולם הביאור בזה דאמרו לו שמכיון שאחשורוש הינו הפכפך, לכן לך מיד בבוקר כדי שלא יספיק להתהפך בדעתו, ומיד בבוקר יתלוהו, ולבסוף כך באמת היה, שמיד אח"כ (שם ז'. ט') "ויאמר חרבונו כו' גם הנה העץ אשר עשה המן וגו' ויאמר המלך תלוהו עליו", שמיד נתהפכה דעתו, ויתכן שאם לא היה העץ מוכן היה חוזר בו.

ולפי זה יש לומר דהנה כתוב (ט'. י"ב) "ויאמר המלך לאסתר המלכה בשושן הבירה הרגו היהודים ואבד חמש מאות איש וגו', ותאמר אסתר אם על המלך טוב ינתן גם מחר ליהודים אשר בשושן לעשות כדת היום" וגו', ומבואר בגמ' במגילה (דף טז.) שהתחיל לדבר בלשון כעס "בשושן הבירה הרגו" ובא מלאך וסתר על פיו, וחזר אחשורוש ואמר מה שאלתך, והיינו כנ"ל שהיה משנה דעתו. ומעתה יש לומר דמכיון שהיה הפכפך א"כ כל יום היה דבר בפני עצמו, שמתחילה לא הסכים לעוד יום, ואח"כ כשכבר הסכים לעוד יום היה יום בפני עצמו, ולכך לא תקנו שיעשו בכל המקומות גם ביי"ד וגם בט"ו, משום דאז יהיה כיומא אריכתא והוי כיום אחד, ואנן בעינן שיהיה שני ימים נפרדים משום שכל יום היה נס מצד עצמו.

ורצוי לרב אחיו (י'. ג')

דרשו בגמ' במגילה (דף טז.): רוב אחיו ולא כל אחיו, מלמד שפירשו ממנו מקצת סנהדרין, והטעם כתב רש"י כאן "משום שנעשה קרוב למלכות והיה בטל מתלמודו", ומכך שזה כתוב בסוף המגילה משמע שזהו עיקר התכלית והמטרה של המגילה, וזאת יש לנו ללמוד מהמגילה שבעינן להיות רצוי לכל אחיו דהעיקר הוא עסק התורה.

דברי מספד מרבינו ראש הישיבה שליט"א על רשכבה"ג רבינו מרן שר התורה זצוק"ל

בכולל יום שלם בבית מדרשינו קהילת ארחות תורה ב"ב ככלות השבעה לפטירתו

ודאי שלא שייך להספיד ואי אפשר להשיג את הדרגות של מרן זצוק"ל שאין להם שייכות לדור שלנו, אבל כיון שהספד זה חיוב, יש חובת הספד, אי אפשר להפטר מזה.

זכורני בשנת תשמ"ה אחרי השבעה על מרן הסטייפלער זצוק"ל, עברתי בכיכר הישיבה ומולי הגיע הגאון רבי חיים קרייזוורט זצ"ל ואמר, שעכשיו הסטייפלער נפטר צריך ללכת לר' חיים, וביקש אם אני יכול להראות לו איפה ר' חיים גר. כשהגענו לרחוב רשב"ם הוא נעמד ליד מדרגות הבית של הסטייפלער והתחיל לקרוא גמרא בהתרגשות. והשבוע נזכרתי במעמד הזה, הוא קרה את הגמרא, כידוע היה קורא את הגמרא מדייק היטב על הלשון, וקרא חצי עמוד על הלשון והמשיך הלאה.

היה זה הגמרא בברכות (דף נח ע"ב), עולא ורב חסדא הוו קא אזלי באורחא, כי מטו אפתחא דבי רב חנא בר חנילאי נגד רב חסדא ואתנח, אמר ליה עולא אמאי קא מתנחת והאמר רב אנחה שוברת חצי גופו של אדם שנאמר ואתה בן אדם האנח בשברון מתנים וגו', ור' יוחנן אמר אף כל גופו של אדם שנאמר והיה כי יאמרו אליך על מה אתה נאנח ואמרת אל שמועה [כי באה] ונמס כל לב וגו', א"ל היכי לא אתנח, ביתא דהווי בה שיתין אפייתא ביממא ושיתין אפייתא בליליא ואפיין לכל מאן דצריך ולא שקל ידא מן כיסא דסבר דילמא אתי עני בר טובים ואדמטו ליה לכיסא קא מכסיף, ותו הווי פתיחין ליה ארבע בבי לארבע רוחתא דעלמא וכל דהווי עייל כפיין נפיק כי שבע, והווי שדו ליה חטי ושערי בשני בצורת אבראי דכל מאן דכסיפא מילתא למשקל ביממא אתי ושקיל בליליא, השתא נפל בתלא ולא אתנח. אמר ליה הכי אמר ר' יוחנן, מיום שחרב בית המקדש נגזרה גזירה על בתיהן של צדיקים שיחרבו שנאמר באזני ה' צבאות אם לא בתים רבים לשמה יהיו גדולים וטובים מאין יושב. ואמר ר' יוחנן עתיד הקדוש ברוך הוא להחזירן לישובן, שנאמר שיר המעלות לדוד הבוטחים בה' כהר ציון, מה הר ציון עתיד הקדוש ברוך הוא להחזירו לישובו אף בתיהן של צדיקים עתיד הקב"ה להחזירן לישובן. חזייה דלא מיישב דעתיה, א"ל דיו לעבד שיהא כרבו.

כתוב פה בגמרא שאמר רב חסדא איך אני לא יאנח על בית שהיה לו ארבע פתחים לארבע רוחות העולם וכל מי שנכנס לשם רעב היה יוצא שבע והכל בדרך של כבוד, השתא נפל בתלא ולא איתנח, עכשיו הבית הזה נפל איך אני לא יאנח.

ואף כאן יש לומר, הבית הזה שעשרות שנים היה פתוח לארבע רוחות העולם וכל מי שנכנס, להלכה, לחיזוק, לברכה לעצה ולכל דבר, כל מי שנכנס רעב היה יוצא שבע, לא רעב ללחם ולא צמא למים כי אם לשמוע דבר ה'. היה בית ועד לחכמים. כמה תורה היה בבית הזה, כמה אסיפות, כמה סיומים, מבוקר ועד ערב עשרות שנים, והבית הזה נחרב. אנחנו צריכים לדעת איזה אבידה איבדנו, ויש רק נחמה אחת מה שאמר ר"י שהקב"ה עתיד להחזירו לישובו. זה אבידה שאין כדוגמתה, והגמרא אומרת שלכן הוא נאנח אנחה ששוברת כל גופו של אדם.

אבל חוץ מזה יש עוד ענין. רש"י בפרשת במדבר אומר דבר נורא וזה לא ענין סגולי אלא ענין מציאותי, כתוב "והחונים לפני המשכן קדמה לפני אהל מועד מזרחה משה אהרן ובניו", אומר רש"י וסמוכים להם דגל מחנה יהודה והחונים עליו יששכר וזבולון, יהודה יששכר וזבולון היו סמוכים למשה ואהרן ובניו, טוב לצדיק טוב לשכנו, אומר רש"י "לפי שהיו שכניו של משה שהיה עוסק בתורה נעשו גדולים בתורה", שכניו של משה נעשו גדולים בתורה כיון שהיה להם שכן משה רבינו שעסק בתורה ומזה נעשו גדולים.

היה לנו שכן, הוא גר אצלנו שהיה עוסק בתורה, כולם ראו את זה, כולם הרגישו את זה ונעשו גדולים, היה לזה השפעה עצומה. כל מי שנכנס לשם ראה את עמל התורה, את הדביקות בתורה, וזה היה משפיע לאורך זמן, כשכניו של משה, ועכשיו אין, אל תבכו למת בכו להולך, צריכים לדעת את גודל האבידה.

איתא בגמרא במועד קטן במעשה עם בר קיפוק שנענשו על זה שקראו לאדם גדול אבידה, וברש"י שם שחלש דעתיה "דהאי מדמי ליה לשלהבת והאי לאבידה". ושואלים למה אסור לקרוא לזה אבידה והרי כתוב בפסוק "הצדיק אבד", ומתרחצים וכן ראיתי בשם רבי אהרן קוטלר זצוק"ל שאומר, שהכוונה "הצדיק אבד ואין איש שם על לב" זהו כשלא מרגישים את האבידה, אז זה באמת אבידה, אם לא מתעוררים ואם לא חושבים על האבידה, וכדי שלא יהיה אבידה צריכים להכיר מה שאיבדנו.

אחד מהדברים שכולם הזכירו שהיה מיוחד אצלו מה שנוגע אלינו, ותמיד צריך לחזור על הדברים. הגמרא אומרת במסכת תענית דברי תורה נמשלו למים ויין וחלב, דבר אחר מה שלשה משקין הללו אין נפסלין אלא בהיסח הדעת אף דברי תורה משתכחין אלא בהיסח הדעת, ואומר רש"י היסח הדעת שאם לא ישמרם יפה יהיו נשפכים או נופל לתוכו דבר מאוס ונפסלין מלשותות בדבר קל, לאפוקי שמן ודבש מתוך שהם עבים הפסולת צפה למעלה וזה לא מתחבר לאוכל.

כתוב פה שאדם לא יחשוב שיש בראש שני מקומות, מקום אחד לתורה ומקום אחד לדברים אחרים, אלא זה מתערבב, אם יש היסח הדעת ונכנס דברים אחרים, הרי זה כמו מים שנופל לכלוך לתוך המים שמהר מאד מתלכלך, זה לא דבר נפרד אלא מתערבב, ועל זה רש"י אומר מה נקרא שלא יהיה היסח הדעת, שצריך לחזור, מחזירם תמיד. והכוונה לחזור אין זה מה שאנחנו קוראים חזרה, ללמוד כמה פעמים כדי לזכור זה לא חזרה אלא זה נקרא לשנון. וביאור המושג של חזרה הוא, כשאדם יוצא מהבית ואח"כ כשחוזר הביתה הוא חוזר למקום שהוא יצא ממנו, אדם שלמד מסכתא ולמד דף גמרא צריך לחזור לזה ולא להיות במצב שהוא יצא, חזרה היינו שלא עוזב את המקום, וזה מה שאומרים הדרן עלך ודעתן עלך שלא יהיה היסח הדעת מהתורה.

אצל רבי חיים זצוק"ל זה היה בדרגות שאי אפשר להבין את זה בכלל, מה נקרא לא להסיח דעת מתורה, שלא נכנס אצלו בכלל שום דבר אחר, זה לא שלא התערבב עם התורה אלא בכלל לא נכנס אצלו שום דבר אחר, כמו שכולם יודעים לא רק מעניינא דעלמא אפילו דברים שממש נוגעים לו.

וכפי שסיפר לי פעם בנו רבי יצחק שאול, שכשהיה בבית חולים אחרי שהיה לו איזה אירוע וגם אז לא שאל מה יש לו ומתי ישתחרר, רק ביקש שיביאו לו את הגמרות ואת המדרשים, זה מה שצריך וחופץ מזה לא עניין אותו. זה כבר דרגות גבוהות מאד, כי בשלמא סקרנות אפשר לעמוד בזה, אבל זה אפילו לא סקרנות אלא אדם מטבעו צריך לדעת מה שנעשה איתו. זה נגד כל הטבע של האדם. זה היה בדרגות גבוהות כמו שאמרו שלא שייך לדור שלנו, אבל להתחזק מזה ודאי שיש מה ללמוד, שאם אנחנו רוצים לשמר את מה שלמדנו שלא יתערבב בזה דברים אחרים אסור שיהיה היסח הדעת.

לצערנו פעם לא היו כ"כ ניסיונות והיום הניסיונות גדולים מאד, כיון שיש כ"כ הרבה שפע של ידיעות שנותנים לבן אדם חופץ מתורה, אף פעם לא היה כזה שפע כשאנחנו היינו צעירים בקושי ידעו אחרי יומיים מה שנעשה בעולם, לא היה כזה מציאות שבכל דקה יודעים מה שנעשה בכל העולם, הניסיונות הם ניסיונות גדולים מאד.

הרי זה דבר פלא מה שהיה אצל רבי חיים, שלכל העולם היה לו קשר אתו ואין אחד שלא היה אצלו, ואם נשים לב הוא כמעט לא דיבר עם אף אחד, היו מביאים לו את השאלה כתוב והוא עונה תשובה ולא דיבר כמעט. שאלתי הרבה אנשים גם אלו שהיו קרובים אליו, וכמעט לא דיבר עם אף אחד. אבל בניצול הזמן שלו היה אפשר לשמח את כולם ולתת לכולם הרגשה טובה בלי לבזבז רגע.

אנשים חושבים שצריכים לדבר, כאן רואים אדם שמנצל את הזמן ויכול להיות הכל ללא שחסר כלום, לא בחסד שלו ולא בהארת פנים ולא בשום דבר. רגע לא הלך לאיבוד, כל מי שהגיע אליו שאל את השאלה וקיבל את התשובה הקצרה וממשיך הלאה.

אין ספק ודאי שזה אפשרי אע"פ שהניסיונות הם ניסיונות קשים מאד, אבל בעיקר בני תורה, כתוב שיש עבד שומר קישואים ויש עבד נוקב מרגליות, אומר החפץ חיים שבני תורה הם נוקבי מרגליות כל דקה שלהם הם מרוויחים הון. מצד אחד צריכים לדעת את המעלה הזאת, כל אחד שיושב פה בבית המדרש צריך לדעת שהוא נוקב מרגליות, אבל אומר החפץ חיים שצריך גם לדעת את הצד השני, את ההפסד שהוא מפסיד את הזמן, אם הוא מאחר בכמה דקות הפסיד מרגליות, וזה עוד בלי שנדבר על ההפסד אם נכנס דברים אחרים באמצע.

האחריות של בני תורה שצריכים לדעת להכיר את הערך של התורה שלהם, וזה מה שאנחנו צריכים לקחת מהדברים, את הניצול של הזמן, כמה שפחות להסיח דעת, אי אפשר להגיד שאדם יתנתק מהעולם אבל כן צריך מה שפחות.

ונסיים במה שהזכרנו בזמנו אחרי הסילוק של מרן רבינו ראש הישיבה זצוק"ל. אנחנו לא יודעים למדוד גדלות של אנשים, אבל מה שהחפץ חיים אמר זה שייך מאד אלינו, מובא שר' אלחנן במאמרים שאל את הח"ח איך יודעים מתי נגמר תקופה, תנאים אמוראים גאונים ראשונים אחרונים, ואמר לו הח"ח תמיד יש חיבור בין הדורות, מתי שיש תקופה כזאת של דור חדש שאין חיבור לדור קודם אז אתה יודע שהתחלף תקופה, ואמר הח"ח קבלה בידינו שבסוף כל תקופה חי ופועל גברא רבא שלפי ערך גדלותו הוא מתאים יותר לזמנים קדמונים ולא מתאים לתקופה של הדור, ובכל דור בסוף הדור יש אחד שהוא לא שייך לדור הזה. שאל אותו ר' אלחנן למה באמת הקב"ה שולח אדם כזה, אמר לו הח"ח, דע לך שיש ירידת הדורות והתפקיד של גדולי הדור זה להאט את הירידה של הדורות, אבל אומר הח"ח לפעמים הירידה כ"כ גדולה שכדי לעצור אותה צריך שיהיה גברא רבא, בן אדם ששייך לדורות קודמים.

מי יודע כמה רבי חיים עצר וכמה הוא האט את הירידה של הדור, שראו שיש פינה אחת שלא שייכת לעולם הזה, ועכשיו שזה חסר אנחנו צריכים בכוחות לעצמנו לעצור את הירידה.

ובודאי שזכותו יגן עלינו שיהיה מליץ יושר, והקב"ה יעזור שהשפעה שלו תמשיך הלאה עד יקיצו וירננו שוכני עפר.

הגליון השבוע נתרם לע"נ

רשכבה"ג מרן שר התורה

רבינו שמריהו יוסף חיים בן מרנא רבינו יעקב ישראל קנייבסקי זיע"א

נלב"ע שושן פורים תשפ"ב ת.נ.צ.ב.ה.

לתרומות והערות ולקבלת הגליון 0556777668 ובמייל - RS244244@gmail.com